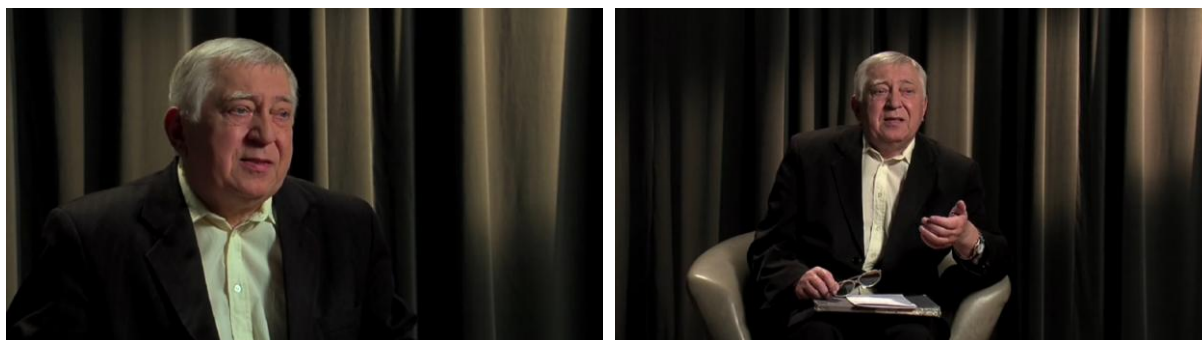

Zverejnenie ktorejkoľvek časti textu je možné len s uvedením zdroja:
Online lexikón slovenských filmových tvorcov, www.ftf.vsmu.sk

ŠTEFAN VRAŠTIAK

(23. 4. 1942 v Žaškove) Slovenský filmový publicista, historik, organizátor. V rokoch 1963 – 1967 študoval v Prahe na Katedre filmovej vedy FAMU. O dva roky neskôr sa mu podarilo objaviť film *Jánošík* z roku 1921. Svoj objav zachytil v knihe *Jánošík 1921 – historická rekonštrukcia o prvom slovenskom celovečernom hranom filme* (2001). V rokoch 1969 – 2004 pracoval v Slovenskom filmovom ústave v Bratislave, v rokoch 1990 a 1995 – 1996 na poste riaditeľa. Stál pri zrode slovenských filmových festivalov Etnofilm Čadca, Art Film Trenčianske Teplice a Gay Film Festival Tajov, na iných pôsobil ako porotca, a domáce a zahraničné filmové festivaly navštevuje dodnes aj ako filmový publicista. Pôsobí ako predseda Slovenského filmového zväzu (SFZ) a neúnavný organizátor udeľovania národných filmových cien Igric a Cien slovenskej filmovej kritiky, zároveň je šéfredaktorom bulletinu Klubu filmových novinárov *Informácie KFN*, ktorý založil v roku 1992. Pôsobí tiež ako predseda Kruhu priateľov českej kultúry v Bratislave. Je členom Sekcie Literárneho fondu televízia, film a videotvorba a redakčnej rady časopisu *Film.sk*. Venuje sa témam súvisiacim s históriou filmu. Je autorom scenárov výstav k dejinám slovenskej kinematografie a dramaturgom filmových podujatí na festivaloch. V roku 2013 bol vyznamenaný Cenou ministra kultúry za celoživotný prínos do slovenskej kinematografie.

Školský rok 2013/2014

ROZHOVOR ZAZNAMENALA A PREPÍŠALA: Zuzana Kožaková

Narodili ste sa v Žaškove, tam ste vychodili základnú školu, Strednú poľnohospodársku technickú školu ste navštevovali v Malinove. Potom ste sa prihlásili na pražskú FAMU. Čo bolo prvým impulzom k tomuto kroku?

Pôvodne som chcel byť záhradníkom. Vo svojich trinástich rokoch som si myslel, že budem hercom, spisovateľom alebo básnikom. V tom veku som začal rozmýšľať, čo ďalej. Začínal som písať básničky a jednu vám aj môžem povedať: Ešte sniežik nezhnul, / už spod neho kuká, / malý kvietok snežienka. / Na svet sa nám núka. / Hlávku kýva na strany, / keď zafúka vánok. / Tisíc kvietkov na úbočí, / tisíc radovánok. To boli moje trinásťročné začiatky, čo sa týka písania. Tých sedem rokov, čo som bol záhradníkom, som sa takisto venoval kultúre a umeniu. Keď som študoval v Malinove, mal som na starosti aj film. Usporadúvali sa projekcie na šestnástke, premietali sme filmy. Okrem filmu som mal na starosti aj tlač. To boli prvé dotyky s tým, čo som chcel robiť ďalej, po ukončení mojej služby v záhradníctve a poľnohospodárstve.

V roku 1963 vás prijali na FAMU, na Katedru filmovej vedy...

Štúdium na FAMU bolo prvým základným bodom mojej ďalšej umeleckej profesie. Od prvopočiatkov som sa venoval dejinám slovenskej kinematografie, a tým vyvrcholilo aj moje štúdium na FAMU. Vtedy som začal spolupracovať s filmovými, ale aj nefilmovými periodikami a novinami. Dostával som sa k snahe zachytiť filmový život vtedajšej Prahy, kde som študoval, a oboznamovať čitateľov na Slovensku s novinkami, či už zo štúdií alebo z filmárskeho života. Spolupracoval som nielen so slovenskými, ale aj s českými novinami. Vtedy vychádzali napríklad časopis Kino alebo týždenník Květy. Mal som v týchto periodikách kontakty, pretože noviny aj týždenníky sa vždy zaujímali o pozadie oficiálneho. Dnes to mnohí nazývajú bulvárom.

Študovali ste v priebehu rokov 1963 – 1967, teda v období, keď sa na FAMU formovalo hnutie Československej novej vlny okolo filmárov ako boli Miloš Forman, Věra Chytilová, Ivan Passer a ďalší. Ako vznik novej vlny ovplyvnil vaše smerovanie na škole?

Býval som na Hradební. Na internáte so mnou bývali Jakubisko, Havetta a ďalší, boli sme taká rodinka Slovákov. Generácia, o ktorej hovoríte, bola trošku pred nami, ale to neznamená, že by sa nevracala na školu, napríklad kvôli premietaniu filmov. Zásluhou profesora Brousila sme videli aj sovietske filmy, ktoré sa vtedy nepremietali. Mali sme šancu stretnúť na FAMU napríklad Antonioniho, Huga Haasa a podobné osobnosti. Počas štúdií sme mali diskusné sedenia, hovorili sme o novej vlne. Dokonca sa zachoval aj nemecký celovečerný dokument, ktorý bol premietaný tu v Bratislave, kde nejaký Štefan Vraštiak ako jediný obhajuje novú vlnu. Keď sa dnes na ten dokument niekto pozerá z mojich spolužiakov, tak sa čudujú, čo mi už vtedy vívalo v hlave a či som to nejako doceňoval. Nemôžem povedať, že doceňoval, ale žil som s tým a nebál som sa ani vtedy niečo povedať. Pred tromi či štyrmi rokmi na projekcii v Goetheho inštitúte sa mi ozvali, že som bol asi jediný, kto obhajoval novú vlnu medzi študentmi na FAMU. Počas štúdia som mal aj problémové zážitky. Napríklad, prišla na besedu pani Chytilová, samozrejme už po štúdiách, a ja som zverejnil rozhovor, ktorý som jej nedal autorizovať. Začala sa veľká aféra, pretože bola nespokojná s tým, čo som vybral a v čom som ju citoval. V Literárnom týždenníku vyšla aj diskusia k tomuto článku. Nakoniec sme sa však zmierili. Boli sme totiž spolu vo Florencii na jednom študijnom pobyte, zhodou okolností na tému novej vlny. Zablúdila, ja som ju našiel a odviedol na hotel. Takže sme potom boli s pani Chytilovou veľkí kamaráti. Aj takéto perličky zažije človek počas štúdií.

Svoju diplomovú prácu ste venovali zrodu a vývoju slovenského filmu a kinematografie. Čím vás táto téma zaujala?

Keďže som bol jediný Slovák na Katedre filmovej a televíznej vedy, pokladal som za správne venovať sa slovenskej kinematografii. To bol hlavný dôvod, prečo som si zvolil túto diplomovú prácu. Avšak nie je k dispozícii v žiadnej knižnici. Istý čas bola dostupná aj verejnosti, ale ľudia si ju požičiavali, opisovali z nej a necitovali ma, tak som sa rozhodol ju z knižnice stiahnuť.

Štúdium na FAMU ste ukončili v roku 1967, teda nedlho pred začiatkom normalizácie v Československu. Pociťovali ste aj vy ako čerstvý absolvent filmovej vedy zmenu politickej klímy?

Po ukončení štúdia som bol rok vojakom v Prahe, ale venoval som sa v Československom armádnom zbore filmu. Vtedy boli v armáde aj filmové kluby, takže som sa venoval tomu, čo ma zaujímal. V roku 1968, niekoľko týždňov pred odchodom z vojenskej prezenčnej služby, ma zastihol 21. august. Na tento deň si veľmi dobre spomínam, bol som na dovolenke v Žaškove. Išiel som s otcom kosiť lúku. Bolo päť hodín ráno, kosili sme a na oblohe bolo strašne veľa lietadiel. Nad Žaškovom je línia, kde prelietavajú lietadlá z Poľska. Hovorím si, to nie je možné, toľko lietadiel, desiatky, možno stovky lietadiel leteli ponad Žaškov. Keď sme dokosili a prišli domov, môj otec bol obchodník v tom čase, pred obchodom bolo plno ľudí, ktorí sa už dozvedeli z rádia, čo sa vlastne stalo.

Keď ste sa v roku 1969 vrátili späť do Bratislavy, začali ste od 6. januára pracovať v Slovenskom filmovom ústave, kde ste pracovali celých 35 rokov.

Keď som sa vrátil z vojenčiny, dal som si štyri mesiace pauzu a toho 6. januára som nastúpil do Slovenského filmového ústavu. Keď som sa opýtal riaditeľa, pána Jána Komiňára, že čo mám robiť teda, on mi povedal: „Porozmýšľajte a za týždeň mi povedzte, čo chcete robiť.“ Tak som porozmýšľal, ale nemusel som dlho rozmýšľať, lebo od začiatku som sa snažil pokrývať alebo pátrať po bielych miestach v slovenskej kinematografii.

Rok 1969 sa stal výrazným míľnikom v histórii slovenskej kinematografie. Podarilo sa vám objaviť film od režiséra Jaroslava Siakel'a *Jánošík* z roku 1921. Prvý slovenský dlhometrážny film nemého obdobia. Ako ste sa k nemu dostali? Prečo ste sa rozhodli po ňom pátrať?

Už zosnulý Ivan Rumanovský začal po filme pátrať v roku 1947, ale desať či pätnásť rokov sa mu nepodarilo nájsť žiadnu kópiu. Vedelo sa, že našiel z filmu len útržky, sekvencie, fotografie, dokumentačný materiál, ale nepodarilo sa mu nájsť filmovú kópiu. Boli dve verzie. Jedna ostala na Slovensku a druhá bola v Amerike. Tak sme napísali list do novín pre Slovákov žijúcich v Chicagu a okolí, či by nám nepomohli, že pátrame po filme *Jánošík*, a či o tom niekto niečo vie. Dostali sme dva alebo tri listy, kde bolo napísané, že nevedia, takže sa to nepodarilo. Potom sme napísali list, aj Ivan Rumanovský, Jaroslavovi Siakel'ovi, režisérovi filmu, či nemá náhodou filmovú kópiu. Napísal, že on, bohužiaľ, nemá, ale aby sme sa obrátili na pána Jána Závodného, ktorý bol producentom toho filmu a premietal ho pre krajanov, keď sa štáb vrátil do Ameriky. Paradoxom bolo, že takúto odpoveď dal aj Ivanovi Rumanovskému, ale jemu sa nepodarilo nájsť kontakt na pána Závodného. Už sa ani nepamätám, ako sme získali adresu na pána Závodného, napísali sme mu a on nám v liste z konca roku 1969 napísal: „To, po čom pátrate, je v mojej garáži.“ Takže tých osem kotúčov

prudko horľavého filmu bolo v jeho garáži celých päťdesiat rokov. A vtedy nastal problém. Film sme mali, ale: Ako ho dostať na Slovensko? Pamätajte, že bol rok 1969, keď nebolo vôbec ľahké dostať sa cez hranice, a ešte nebudaj film dostať z Ameriky na Slovensko. Tak sme si povedali, že pôjdeme na to cez naše veľvyslanectvo vo Washingtone. Nadviazali sme s nimi kontakty, že by sme potrebovali z Chicaga na Slovensko dopraviť filmovú kópiu. Čakali sme dlho na odpoveď, keď medzitým prišiel ďalší list od pána Závodného, že sa chystá na Slovensko a že nám ten film dovezie. Opadli starosti, ako ho dopraviť na Slovensko. On potom v júni roku 1970 pricestoval. Išiel z Chicaga loďou do Hamburgu s tou prudko horľavou kópiou, a keby niekto odhodil ohorok z cigarety, tak by tá loď bola druhým Titanicom. Film priviezol do Hamburgu, tam ho naložil do rýchlika smer Praha, a potom v Prahe už spomínaný pán Komiňár prevzal kópiu filmu a priviezol ju na Slovensko. Takto sa ten film dostal na Slovensko a trvalo ďalších päť rokov, kým sa pripravila jeho rekonštrukcia. Zhodou okolností sa jej vtedy ujal ešte Ivan Rumanovský, takže bola ozvučená, bola tam dodaná hudba a bola dokončená v podobe, v akej sa aj dnes premieta. Trvá 65 minút. Pri príležitosti storočnice svetovej kinematografie, oslavy sa konali v Paríži v roku 1995 bola prehliadka nemých filmov, samozrejme, že sa premietali aj ďalšie slovenské filmy ako napríklad *Zem spieva*, ale vtedy bol film *Jánošík* z roku 1921 zapísaný do svetového kultúrneho dedičstva.

Siakel'ov *Jánošík* nebol jediným filmom, ktorým sa môže slovenská kinematografia pýšiť dodnes. Objavili ste aj filmy Matice slovenskej z rokov 1938 až 1944 nakrútené v Juhoslávii, na Dolnej zemi, kde žili a žijú dodnes Slováci, taktiež dokument o filme *Hanka sa vydáva* z roku 1944 a film *Strídža spod hája* z roku 1922. Ako pracovník Slovenského filmového ústavu brali ste za svoju povinnosť bádať po týchto filmoch a vrátiť ich do povedomia slovenského diváka?

V Kapitolách z dejín slovenskej kinematografie Ivana Rumanovského, v časopise *Film a divadlo*, ktorý vtedy vychádzal, boli jeho spomienky alebo jeho odkazy, že sa na Slovensku nakrúcali takéto filmy. Samozrejme tak, ako som začal pátrať po *Jánošíkovi*, začal som pátrať aj po týchto filmoch. Niekedy to boli absolútne náhody, niekto povedal: „Á, tam je nejaký film.“ Zavolali do filmového ústavu, že majú nejakú filmovú kópiu a že by nám to chceli venovať alebo predať. Napríklad gróf Apponyi, ktorý mal kaštieľ v Malinove, kde som zhodou okolností chodil na strednú školu a kde som maturoval, bol aj náruživý filmár a nakrútil v Afrike cestopis z 20. rokov. Túto kópiu mali tiež uloženú niekde v kuchyni na kredenci, a keď nám zavolali, my sme tento film od nich aj odkúpili, i keď vtedy nebol záujem budovať s takými filmami filmový archív, ale odporučili sme ho Prahe, a tento film sa tak zachoval dodnes. Tým, že som sa stretával s filmármi, mi v osobných rozhovoroch ponúkol pán Hollý, že má film, nejaké krátke ukážky. To bol prípad filmu *Hanka sa vydáva*. Aj keď už nepracujem vo filmovom ústave, dostávam nejaké ponuky, o ktoré je, samozrejme, veľký záujem, lebo sú to historické materiály, dokumenty, ktoré majú nesmierny význam, aj keď sú to trebárs amatérske filmy. Hovoríme o slovenskej kinematografii, tie prvopočiatky boli amaterizmus, zoberme si Schreibera, ktorý nakrútil prvé filmy na dnešnom území Slovenska od roku 1908 po 1910. Boli to síce záznamy reality, ale tie filmy sú vzácne v tom, že mapujú filmársku činnosť na Slovensku. Aj prví filmári, Lumièrovci, boli amatéri a zaznamenávali realitu, a tak môžeme hovoriť aj o slovenskom vstupe do dejín svetovej kinematografie, že síce ide o amatérske pokusy, ale majú veľkú dokumentačnú hodnotu, sú autentické v zachytení prostredia. Keďže som bol zamestnaný ako filmový historik, snažil som sa, keď niekto priniesol film, pozrieť sa na to, akú má kvalitu, a som ho, samozrejme, uložil vo filmovom ústave. Tieto filmy dodnes tvoria Zlatý fond Slovenského filmového ústavu. Slovenský filmový ústav má okolo dvesto až tristo takých útržkovitých historických materiálov, ktoré sa nedotýkajú len Slovenska, ale mapujú históriu svetovej kinematografie.

V budove SFÚ boli aj prevádzky Slovenského filmu. Jedného dňa mi zavolali z kontroly, že likvidujú spisový materiál, chcú ho vyhodiť, aby som sa na to pozrel. V skrini bola skutočná „zlatá baňa“ rôznych materiálov, napríklad fascikel dokladov o podnikateľovi Čerovskom (30. roky 20. storočia), zachránil som ho, Zápisnice Nástupu, všetko sa nachádza v dokumentácii SFÚ. Vyše 10 strán má protokol rôznych dokladov o slovenskej kinematografii, ktoré som venoval SFÚ. V banánovej debni mám doklady k filmu *Jánošík* 1921, ktoré spracovávam a venujem taktiež SFÚ.

Okrem bádateľskej práce ste sa vo filmovom ústave venovali aj publikačnej činnosti. V roku 1969 ste založili časopis Kino Informácia. Keď ho v roku 1972 prestal filmový ústav vydávať, založili ste časopis Kinema, ktorý vychádzal pravidelne ďalších 17 rokov. Čo pre vás znamenala táto práca?

Vždy som bol akýmsi kronikárom dejín slovenskej kinematografie a filmového života. Práve spomínaná Kinema, ktorá nadviazala na Kino Informáciu, mapovala dianie v slovenskej kinematografii. Aj dnes, keď čokoľvek hľadáte z tohto obdobia, nájdete to v Kineme. Môžete tam nájsť všetko, čo potrebujete pri písaní dejín alebo pri písaní nejakých štúdií. Tieto zdroje využívajú najmä študenti Vysokej školy múzických umení. Sám obdivujem, a to nie je chválenkárstvo, že som celých osemnásť rokov všetko nielen sám napísal, ale aj korigoval. Sám neviem, ako je možné, že som mal dostatok fyzických síl, že som tieto časopisy robil. Okrem toho, že sme vydávali Kinemu, ku každému filmovému podujatiu sme vydávali bulletiny, kde som sa podpísal ako editor a aj ako autor. Vydali sme napríklad aj päťdesiatdva zväzkov edície Dokumenty, ktoré sa sústredili napríklad na výročie Slovenského národného povstania. Vyšla v nich brožúra, kde je súpis všetkých filmov zameraných na túto tému. Postupne začali vychádzať aj ročenky kinematografie k tvorivým diskusiám o slovenskej kinematografii. Môžeme v skratke povedať, že bola pestrá ponuka filmových aktualít, ktoré bolo potrebné zaznamenať.

Publikovali ste v časopisoch Film a divadlo, Film a doba, Záběr, Kino, ktoré sú dodnes rešpektovanými odbornými periodikami. Avšak prispievali ste aj do periodickej neodbornej tlače, napr. do časopisov Květy, Új szó, Literárny týždenník... Čo bolo predmetom vašich príspevkov?

Takmer vždy bol témou film. Mňa osobne inšpiroval Jozef Vagaday, ktorý robil rozhovory s významnými hercami a osobnosťami nielen slovenskej, ale aj svetovej kinematografie. Keď som ešte študoval na FAMU, spolupracoval som s týždenníkom Květy. Vymyslel som pre nich takzvaný „Váš rozhovor“. Vytipovali sme si veľké osobnosti českej kinematografie, hercov alebo režisérov, a oznámili sme v čísle, že pripravujeme rozhovor, napríklad s Jiřinou Šejbalovou, aby čitatelia mohli zaslať otázky. Ja som z tých otázok povyberal najzaujímavejšie, pretože prišlo niekedy aj sto či dvesto listov, a tie som položil vytipovanej osobnosti. Urobil som takých rozhovorov asi dvadsať. Mal som vďaka tomu veľkú šancu stretnúť pani Šejbalovú, pána Peška, pána Filipovského, Karla Gotta, Waldemara Matušku, Ľubu Hermanovú, Hanu Hegerovú, teda osobnosti, ktoré v tom čase niečo znamenali, a niektoré znamenajú veľa aj dnes. Navštívil som ich aj s fotografom, takže som si mohol u nich vybudovať akýsi kredit. „Váš rozhovor“ bol zaujímavý a obľúbený, lebo bol tvorený a čítaný spoluautormi týchto rozhovorov, ktorými boli čitatelia. Neskôr som sa už nevenoval rozhovorom, ale písal som čiastkové témy z dejín kinematografie alebo som chodil na filmové festivaly, o ktorých som písal.

Vaše meno nájdeme v rôznych odborných publikáciách. Ste spoluautorom niekoľkých encyklopédií, napr. Malá encyklopédia filmu, Dejiny slovenskej kinematografie či Encyklopédia filmu...

Keď som pracoval vo filmovom ústave, do každej knižky boli potrebné nejaké dokumenty a fotografie, staral som sa hlavne o profilové materiály. Zhodou okolností som bol trikrát riaditeľom Slovenského filmového ústavu, a to aj v čase, keď boli vydávané Dejiny slovenskej kinematografie. Predchádzajúci riaditeľ zrušil Oddelenie filmových historikov. Odrazu tak nastal problém s Dejinami kinematografie. Pán Macek, s ktorým spolu vychádzame veľmi dobre, prišiel za mnou, že či by Slovenský filmový ústav nemohol byť spoluvydavateľom, a tak som, samozrejme, pripravil dohodu. Nehanbím sa povedať, že mám zásluhu na tom, že tie Dejiny mohli vyjsť. Teší ma, že budú rozšírené a prepracované, pretože odvtedy, čo vyšli, boli urobené nové objavy aj z histórie, a tak je možné to tam zakomponovať. Ja som v prvých Dejinách robil všetky prílohy, filmografie, súpisy filmov, ocenené filmy a takisto som mal na starosti obstarávanie a výber fotografií do tejto knihy. Občas boli situácie, že z niečoho sa nezachovali fotografie v Slovenskom filmovom ústave, tak sme si film dali na strihací stôl, označilo sa okienko, ktoré bolo prekopírované, a z toho políčka bola vyrobená fotografia. V podstate sme dostali do tej knihy skutočne historicky vzácne dokumenty, ktoré neboli zachované fotograficky, ale cez filmovú surovinu sme ich technicky spracovali do fotografií.

Práca na encyklopédiách si vyžaduje znalosti histórie kinematografie a takmer neobmedzené zdroje informácií. Povedali by ste, že za to vd'áčíte štúdiu na FAMU, alebo kontaktom vo filmárskej obci?

Obom. Samozrejme, že štúdium na FAMU mi poskytlo základnú inšpiráciu, snahu pátrať po skutočných a základných dátach. Už zo školy som mal predpoklad dopátrať sa pravdy takej, aká bola. A potom to boli, samozrejme, aj tie osobné kontakty, ako som spomínal, filmári všetko čítali, aj tú Kinemu, takže som nemal nijaké problémy skontaktovať sa s tými osobami. Napríklad, sme išli na premiéru už neviem akého filmu Štefana Uhra a išli sme tri hodiny autom. Viedli sme súkromné rozhovory, ktoré mi neskôr pomáhali dostať sa napríklad od Uhra k Bielikovi alebo k iným osobnostiam. A samozrejme, mal som aj takých spolužiakov ako je Dušan Trančík, Juraj Jakubisko, Elo Havetta či Dušan Hanák. To sú ľudia, na ktorých sa nezabúda, a keď som spomenul Hanáka, tak asi sami viete, aký bol problém s filmom *Obrazy starého sveta*, ktorý pokladám za jeden z najlepších filmov, ktoré boli na Slovensku nakrútené. Vtedy požiadal ÚV KSS, teda stranický najvyšší orgán, o posudok na tento film. Ako filmový historik som posudok na tento film napísal. Napísal som to, čo som si myslel, a keď si ho pán Hanák prečítal, tak povedal, že je to presne to, čo si myslí aj on. Tento text neskôr používal ako svoju obhajobu. Tiež sme robili rôzne prehliadky a presviedčali sme filmárov a režisérov, aby sa na nich zúčastnili. Môj celoživotný postoj je získavať informácie a stretávať sa s ľuďmi, ktorí mi ich pomôžu upresňovať, získavať filmografie alebo rôzne neznáme fakty z ich života.

Popri práci v Slovenskom filmovom ústave ste sa venovali aj festivalom. Čo vás k tomu podnietilo?

Ja som bol 20 rokov v tlačovej komisii karlovarskeho festivalu. Teraz ma tam pozývajú ako hosťa. Keď som nastúpil do filmového ústavu, robili sme rôzne filmové prehliadky. Začali sme Etnofilmom Čadca, čo je najstarší filmový festival na Slovensku, pri ktorého zrode som stál. Najodvážnejšie v mojom živote bolo urobiť Gay Film Festival na Slovensku, v roku 1995. Bol to vôbec prvý festival vo východnom bloku. Ďalej sme pripravovali Artfilm Festival v Trenčianskych Tepliciach. Zišli sme sa len štyria v kaviarni a založili sme tento

festival. Mojou snahou bolo prezentovať filmovú tvorbu pre odbornú verejnosť, ale aj pre širokú verejnosť. Priblížiť im nielen slovenskú kinematografiu, ale aj to najlepšie zo svetovej kinematografie. Takže inšpirácia k festivalom začala v tých Karlových Varoch, kde som sa dostal do tlačových komisií, čo mi prinášalo aj fantastické zážitky. Napríklad, keď prišla na festival Sophia Loren a ja som organizoval tlačovú konferenciu. Boli to veľmi príjemné chvíle. Moja najväčšia slabina bola, že som, okrem ruštiny, nemal šancu komunikovať v angličtine alebo v taliančine, ale komunikoval som cez tlmočníka. Dnes odporúčam mladým ľuďom štúdium cudzích jazykov, aby komunikáciu s ľuďmi, s ktorými sa stretávajú na festivaloch, mohli vykonávať sami, bez tlmočníka.

Vo festivalovej sfére ste zasadli aj na porotcovskú stoličku napr. na festivale Áčko či na Medzinárodnom filmovom festivale v Bratislave. Pracovali ste aj v dramaturgických a tlačových komisiách rôznych festivalov. Cítili ste sa poctení, keď vám navrhli miesto v porote?

Práca porotcu akéhokoľvek festivalu, akejkokoľvek súťaže, je nesmierne náročná a ťažká. Jedného odmeníte, druhého nie, ale vždy tam vznikne to podozrenie, prečo nie ten a prečo nie onen. Filmový ústav bol prizývaný do festivalových porôt, tak som mal šancu dostať sa napríklad na už spomínané Áčko a na iné festivaly. Pôsobiť svojimi skúsenosťami a dopátrať sa pravdy medzi porotou. Viete, zide sa tam sedem ľudí a pokojne sa môže stať, že budete mať na jeden film aj sedem názorov, tak je potrebné sa v tej diskusii dopátrať pravdy a toho, čo bolo najlepšie. Ja sám som sa ako predseda Slovenského filmového zväzu od roku 2003 staral, a starám sa dodnes, o udeľovanie Igricov. Sú to výročné ceny, kde je aj študentská kategória, a vždy ma teší, keď príde aj dvadsať filmov z VŠMU. Je to veľmi príjemná robota objaviť nové filmy, o ktorých doteraz nikto nevedel. Dať tomu kritický názor, ktorý možno ani autor nemusí prijať, lebo každý má svoje videnie. Najväčší problém vidím v súťažných kategóriách, kde chýba výraznejšia dramaturgia. Každý tvorca si myslí: „Toto je geniálne. To tam všetko musí byť“, ale máte tu toho dramaturga, ktorý nie je osobne zainteresovaný do tej roboty, aby mal ten správny nadhľad. To je aj problém, keď si vezmeme napríklad veľkého Juraja Jakubiska. On má fantastické nápady, ale keby nemal hore nad sebou dramaturga, ktorý by mu do toho tak nezasahoval, by tie jeho filmy neboli také dobré. Keď už mu niekedy chýbala dramaturgia, bolo to tam cítiť. Je to nesmierne náročné, ale myslím si, že aj tá oponentúra, nech už v živote na čomkoľvek robíte, vás môže inšpirovať. Záleží na tom, ako ste ochotní prijímať kritiku.

Chodil som aj do Berlína. Oni hľadali nejakého filmového novinára zo Slovenska, a tak ma pozvali. Toho roku som bol dvadsiaty druhý raz na berlínskom filmovom festivale. Dnes už festivaly ako sú Berlinale, Cannes alebo Benátky pripravujú svetové premiéry nových filmov, takže máte šancu vidieť to najlepšie zo svetovej kinematografie. Problém je v dramaturgii tých festivalov. Niekedy si festivaly už vopred rezervujú film, napríklad od Pedra Almodóvara, ktorý len začína nakrúcať, a teda ani nevedia, aký bude a ani o čom bude. Ja som pravidelne chodil na Filmfest do Mníchova, potom do Belehradu, na Karlovarský festival alebo na Viennale. Človek sa na týchto festivaloch aj čo to naučí, keď máte možnosť vidieť filmy, ktoré nemajú šancu dostať sa do našich kín. Napríklad filmy rakúskej alebo nemeckej distribúcie sa ani nepremietajú, a na festivaloch je jediná šanca tieto filmy, výsostne umelecké, spoznať. Je potrebné spoznať novú filmovú tvorbu a pripomenúť ju v článkoch pre verejnosť. Profesijne ma zaujíma aj filmová distribúcia. Filmy, ktoré sme videli na festivaloch v zahraničí dostať aj do slovenských kín. Osobne ma na tej novej tvorbe trápi jedna vec. Keď vstupoval do kinematografie trojlístok Havetta-Jakubisko-Hanák a nakrútil debuty, vždy to bol obraz o generácii, v ktorej sa žilo. Bol to obraz života tej komunity, ale keď si dnes pozriete napríklad *Immortalitas* a iné snímky, sú to napodobneniny hollywoodskych sci-fi

filmov, hororov, alebo trikových filmov. Je to síce snaha žánrovo obohatiť slovenskú kinematografiu, ale už ten tvorca, ktorý vstupuje do kinematografie, netúži nakrútiť film, ktorý by bol obrazom duše a ľudí, s ktorými žije.

Hovorí sa, že ak sa človek rozhodne pre umenie, tak je to rozhodnutie na celý život. 15. januára 2011 ste odišli do dôchodku. Dodnes vás však môžeme pravidelne stretnúť na chodbách filmového ústavu. Je ťažké rozlúčiť sa s týmto prostredím?

Konštatujem, že toto bolo moje prvé a jediné zamestnanie v živote, teda okrem tých siedmych rokov, keď som pracoval v záhradníctve. Samozrejme, že sa do tohto kolektívu vraciam, pomáham, keď niečo nevedia. Vraj mám hlavu encyklopédiu. Takže predsa len mi niečo na starobu zostalo. Momentálne mám takú záľubu, že robím výstrižky z novín a časopisov, vďaka čomu mám absolútny prehľad nielen o tvorbe a o tom, čo píšú kolegovia, ale aj o dianí v slovenskej kinematografii ako takej. Je to také hobby, je to zábava a je z toho aj úžitok pre kolektív, ktorý sa môže venovať predovšetkým práci, ktorú má na starosti. Mimochodom, filmový ústav si prvého apríla (2013 – pozn. red.) pripomenul päťdesiat rokov svojej činnosti. Škoda, že niekedy nie je táto práca doceňovaná. Študenti VŠMU sú pravidelnými návštevníkmi. Je to nesmierne dôležitá inštitúcia pre kinematografiu, lebo okrem archívu sa tam aj rekonštruujú a digitalizujú kópie. Je tu šanca vidieť a prečítať si filmové časopisy a knihy, ktoré vychádzajú. Takže pre mňa nie je možné odosobniť sa od tohto prostredia. Ja som nezažil prvé sídlo filmového ústavu, ktoré bolo na Rybnom námestí, ktoré teraz už neexistuje. Keď som prišiel, tak už ústav sídlil na ulici Červenej armády, dnešnej Grösslingovej ulici, takže som nezažil obdobie jeho činnosti od roku 1963. Ešte ako záhradník som sa však zúčastnil konkurzu do filmu *Slnko v sieti*. Nevybrali ma, ale bol to môj prvý dotyk s filmovým ústavom. Čiže tá tradícia trvá dlhšie ako štyridsaťštyri rokov. Rád tam chodievam, pomáham a myslím si, že sa od toho už nedokážem odosobniť, pretože zásluhou filmového ústavu som dosiahol nejaké tie úspechy.

V roku 2006 vás vylúčili zo Slovenskej filmovej a televíznej akadémie. Prečo?

Všetko to začalo, a bohužiaľ, najviac sa o to pričiniła vtedajšia viceprezidentka Akadémie Zuzanka Gindl-Tatárová, ktorej som napísal list, že som veľmi nespokojný s prácou Slovenskej filmovej a televíznej akadémie, a keďže som dlho nedostával odpoveď, zverejnil som v časopise Kinema nominácie na Cenu Slnko v sieti. To bol jeden z hlavných dôvodov, prečo som bol vylúčený, pretože som predčasne zverejnil nominácie na Slnko v sieti. Ďalším dôvodom bolo, že som kritizoval Akadémiu ako takú, ale nikdy to nebolo na verejnosti. V tom liste, ktorý som napísal, bolo napísané, že nebol nikam odoslaný a je len pre vnútornú potrebu Akadémie a na skvalitnenie práce. Dňa 28. septembra 2006 ma vylúčili a v termíne dvoch mesiacov mi toto rozhodnutie dali na vedomie. Nasledovalo valné zhromaždenie Akadémie, kde bol tento prípad riešený. Paradoxne, sám som bol členom revíznej komisie tejto inštitúcie, ale neprizvali ma na zasadanie komisie, kde odovzdali podklady o mojom vylúčení. Ja som to nemohol ani nikdy podpísať, takže neviem, ako mohlo toto rozhodnutie nakoniec platiť. A potom sa hlasovalo na valnom zhromaždení. Bol som vylúčený s rozdielom jedného hlasu, čo je paradox. Na tom valnom zhromaždení bolo len tridsaťpäť členov z vyše stočlenného zasadnutia, čo skoro ani nemohlo byť platné, ale to je jedno. Skrátka, o mojom vylúčení hlasovalo tridsaťpäť prítomných členov. Sedemnášť súhlasilo, to bolo prezídium Akadémie a revízna komisia. Nejaké dva, tri hlasy boli z pléna, ktorí dali prezídiu za pravdu. Zvyšných osem členov bolo proti a desať sa zdržalo hlasovania, lenže keď sa niekto zdrží hlasovania, to ani čo by s tým súhlasil. Takže osemnášť bolo za vylúčenie, sedemnášť proti vylúčeniu, čiže s rozdielom jedného hlasu som bol vylúčený z Akadémie. A paradoxom je, že ten jeden hlas

bol pána Hledíka, ktorý odchádzal pred hlasovaním z valného zhromaždenia, lebo mal nejakú povinnosť, a povedal, že je proti vylúčeniu. Tento hlas nebol prijatý, pretože nebol na tom hlasovaní fyzicky prítomný. Dnes to už moc neľutujem, ale vtedy sa ma to veľmi dotklo.

Počas svojej aktívnej kariéry ste si prevzali množstvo ocenení: Cenu slovenskej kritiky za 15-ročnú redaktorskú činnosť; Cenu Karla Čapka za propagáciu diela bratov Čapkovcov na Slovensku a aj Ocenenie za aktivity súvisiace so česko-slovenskou vzájomnosťou. Svoje zatiaľ posledné ocenenie ste si prevzali 16. apríla 2013 od ministra kultúry za celoživotný prínos slovenskej kinematografii. Čo pre vás znamenajú tieto ocenenia?

Keď som prijímal tieto ocenenia, samozrejme, ich bolo oveľa viacej, teraz sme spomenuli len tie najdôležitejšie, vždy mi išlo o to, aby to nebola nejaká bodka za niečím, čo som urobil, ale skôr inšpirácia pre to, čo by malo nasledovať a v čom by mal človek pokračovať. Veľmi si vážim, že to moja rodina, mám tri deti, so mnou vydržala také dlhé roky a, samozrejme, ďakujem svojim kolegom, ktorí mi pomáhali plniť si také tie filmové sny, o ktorých som bol presvedčený, že sú to dobré veci. Samozrejme ma aj potešilo, že porota pri týchto oceneniach nejako zobrala do úvahy môj celoživotný záujem o slovenskú kinematografiu a audiovíziu. Ja som to nespomínal, ale ešte v Žaškove som začal filmoveť na osemmilimetrový materiál. Boli to také náhľady, ktoré každý na dedine nakrúca. Mal som aj také autorské kontakty s filmom. Dodnes nebol premietnutý na verejnosti film, ktorý si veľmi vážim a ku ktorému som napísal námet a scenár. Je to film o Jánovi Kadárovi a Elmarovi Klosovi, *Osem a pol*. Nakrútili spolu osem a jednu poviedku. Z toho dôvodu, že produkčný bol taký malý podvodník, ktorý dostal dotácie a nezúčtoval ich, sa do dnešných dní tento film nepremietal, teda okrem neverejných projekcií, pretože nie je finančne vysporiadaný. Snažil som sa nielen do filmu, do scenáristickej podoby, spracovať niektoré témy, ale aj k výstavám, kde človek musí pripraviť scenár a predlohy. Nesmierne si vážim každé ocenenie a dúfam, že ešte niečo vytvorím, aby to niekto ocenil. Ale poviem vám o mojom najväčšom predsavzatí a nesplnenom sne, pretože jeden taký som už prešvihol. Keď sme prvýkrát premietali vo filmovom ústave film *Jánošík* z roku 1921, prišiel do projekcie Paľo Bielik, pán Ján Závodný, ktorý nám ten film doniesol, a bol tam ešte aj jeden fanatik, ktorý ako chlapec videl ten film asi dvadsaťkrát, keď sa premietal na Slovensku. A tento „šialenec“, ale v dobrom slova zmysle, si pamätal titulky, ktoré v tom filme boli. A to, čo ľutujem, je, že ten komentár Bielikov, Závodného a tohto pána sme nenahrali. Zachovala sa z toho len fotografia. Tu je pán Bielik a pán Závodný, a ten tretí tam sedel niekde v rade. Takže to bol taký môj nepekný „prúser“ ako filmového historika, keď som tento komentár nezachoval pre dejiny kinematografie. Ale teraz, keď udeľujeme Igrice, sa snažím robiť záznamy, taký pracovný materiál, aby sa to uchovalo pre históriu aj okrem toho tlačeneho slova a brožúrok.